

Magdalena Rządowska*

DZIAŁALNOŚĆ WOJSKOWEGO INSTYTUTU NAUKOWO-WYDAWNICZEGO W ŁODZI W LATACH 1945–1948

Działalność Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego (WINW) zapoczątkowały prace prowadzone w 1917 r. przez płk. prof. Wacława Tokarza w Komisji Wojskowej Tymczasowej Rady Stanu w Warszawie. Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r., gdy rozpoczęło się formowanie Wojska Polskiego, nie zapomniano o tworzeniu instytucji je wspomagających, zajmujących się upowszechnianiem tradycji i dokumentujących działania sił zbrojnych. Te zadania miała realizować Sekcja Naukowa Ministerstwa Spraw Wojskowych kierowana przez W. Tokarza, która w grudniu 1918 r. została przekształcona w Instytut Historyczno-Wojskowy Sztabu Generalnego Wojska Polskiego¹. W lutym 1920 r. powołano Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, działający pod nadzorem Oddziału III Sztabu Generalnego i merytorycznym kierownictwem ministra spraw wojskowych. Początkowo

* Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Łódzki.

¹ Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Sztab Generalny Wojska Polskiego (Szt. Gen. WP), sygn. IV.501.1/A.1911, *Opracowanie Instytutu pt. „O strukturze i organizacji WINW od 1917–1939 r.”*, k. 1; L. Wyszczelski, *Wojsko polskie w latach 1918–1921*, Warszawa 2006, s. 70–71, 189, 224; R. Czarnecka, *Organizacja Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk.) w latach 1918–1921*, „Biuletyn Wojskowej Służby Archiwalnej” 2005, nr 27 (dokument w wersji elektronicznej dostępny na stronie internetowej CAW: www.caw.wp.mil.pl/biuletyn/index_biul.htm, data wejścia: 8.08.2011 r.).

składał się on z dwóch wydziałów: Naukowo-Wydawniczego i Administracyjno-Wydawniczego. Instytut nadzorował działalność Centralnej Biblioteki Wojskowej, kierowanej przez mjr. Mariana Łodyńskiego, Centralnego Archiwum Wojskowego, kierowanego przez ppłk. dr. Bronisława Pawłowskiego i Głównej Księgarni Wojskowej. W 1923 r. WINW dzielił się na pięć referatów: Wydawniczy, Słownictwa, Historyczno-Wojskowy, „Bellony”, „Żołnierza Polskiego”. W 1927 r. wyłączono z niego Referat Wojen Dawnych, który wraz z innymi oddziałami Sztabu Generalnego utworzył Wojskowe Biuro Historyczne. Na mocy rozkazu ministra spraw wojskowych z dn. 8 listopada 1934 r. WINW został przekształcony w Wojskowy Instytut Naukowo-Oświatowy, który podlegał bezpośrednio generalnemu inspektorowi sił zbrojnych, a na wypadek wojny – naczelnemu wodzowi. W 20-leciu międzywojennym Instytut wspierał działalność oświatową i wychowawczą w wojsku, nadzorował pracę wszystkich bibliotek wojskowych i odpowiadał za zaopatrywanie sił zbrojnych w literaturę fachową².

Według obliczeń autora opracowania „O strukturze i organizacji WINW od 1917–1939 r.”, przygotowanego w 1944 r. (?) dla potrzeb powołanego przez ludowe Wojsko Polskie WINW, dorobek wydawniczy Instytutu w okresie 20-lecia międzywojennego liczył 2528 woluminów, w tym 1770 wydawnictw własnych i 758 publikacji przygotowanych redakcyjnie. W zestawieniu tym nie zostały ujęte regulaminy i instrukcje będące oficjalnymi wydawnictwami Ministerstwa Spraw Wojskowych. Nakładem WINW ukazało się również ok. 1800 woluminów tzw. „wojskowych prac naukowych prywatnych” przygotowanych przez oficerów. Były to podręczniki dla szkół oficerskich i podoficerskich, podręczniki pomocnicze dla oficerów i podoficerów wspomagające szkolenie kadr, rozprawy naukowe, popularne wydawnictwa szerzące wiedzę wojskową przeznaczone dla szeregowych i podoficerów. W repertuarze Instytutu znajdowały się także czasopisma, których był wydawcą lub współwydawcą³.

² L. Wyszczelski, *Od demobilizacji do zamachu majowego. Wojsko Polskie w latach 1921–1926*, Warszawa 2007, s. 99, 383 (dostępny w wersji elektronicznej na stronie internetowej Wojskowego Biura Badań Historycznych: www.wojsko-polskie.pl/articles/view/12886/154/WojskoweBiuroBadańHistorycznych.htm, data wejścia: 8.08.2011 r.).

³ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1911, *Opracowanie Instytutu...*, k. 2, 3–4.

Organizacja i działalność WINW w latach 1944–1948

II wojna światowa w dużym stopniu zniszczyła dorobek wojskowej myśli naukowej i kultury. Zniszczeniu uległa znaczna część księgozbioru Centralnej Biblioteki Wojskowej i bibliotek okręgów korpusów, zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego, większość wydawnictw WINW i Głównej Księgarni Wojskowej. Organizujące się ludowe Wojsko Polskie doceniało rolę instytucji przygotowującej regulaminy i podręczniki przeznaczone dla różnych szczebli kształcenia wojskowego. Zdawano sobie sprawę, że dla potrzeb sił zbrojnych niezbędne będzie gromadzenie, badanie i adaptowanie zagranicznej literatury wojskowej.

Rozkazem Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego nr 27 z dn. 16 września 1944 r. powołano Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy. Jednak, jak pisze Wacław Jurgielewicz w pracy „Organizacja Ludowego Wojska Polskiego”, z powodu braków kadrowych WINW nie mógł rozpocząć działalności w tym roku⁴. Do rozwinięcia działalności brakowało także papieru, zniszczone były zakłady poligraficzne. Autor wspomnianego wcześniej opracowania nt. przedwojennej działalności Instytutu sugerował, że wobec braków kadrowych należy odnaleźć przedwojennych pracowników WINW i oficerów, którzy w podziemiu prowadzili działalność naukowo-wydawniczą⁵. Siedzibą Instytutu miała być Warszawa, tymczasowo jednak stała się nią Łódź. W mieście tym, niezniszczonym w czasie wojny, po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej 19 stycznia 1945 r. koncentrowało się życie kraju.

W drugiej połowie 1945 r. nastąpiła reorganizacja wojskowych instytucji centralnych. Sztab Główny NDWP przemianowano na Sztab Generalny WP, utworzono trzy wiceministerstwa, Gabinet Ministra Obrony Narodowej, Biuro Historyczne i Departament WOP⁶. Sztab Generalny WP był centralnym organem „kierowania siłami zbrojny-

⁴ Por. W. Jurgielewicz, *Organizacja Ludowego Wojska Polskiego* (22 VII 1944 – 9 V 1945), Warszawa 1968, s. 128; K. Frontczak, *Rozwój władz naczelných i instytucji wojskowych Ludowego Wojska Polskiego w latach 1945–1947*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1973, nr 3 spec., s. 435.

⁵ CAAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1911, *Opracowanie Instytutu...*, k. 6.

⁶ Por. L. Grot, T. Konecki, E. Nalepa, *Pokoju dzieje Wojska Polskiego*, Warszawa 1988, s. 47.

mi, spełniał funkcje planistyczne, koordynacyjne, zarządzające, analityczno-badawcze i kontrolne w odniesieniu do spraw: operacyjnych, organizacyjno-mobilizacyjnych, służby wojskowej, ochrony tajemnicy wojskowej oraz materiałowo-technicznych⁷. Do zadań Oddziału VII Sztabu Generalnego – Wyszkożenia należała m.in. kontrola działalności WINW i czuwanie nad rozwojem piśmiennictwa wojskowego. W strukturach Sztabu Generalnego usytuowano również Biuro Historyczne WP, przekształcone w Wojskowy Oddział Historyczny, a następnie w Zarząd Wojskowo-Historyczny Sztabu Generalnego⁸. Kazimierz Frontczak zwrócił uwagę, że do szefa Sztabu Generalnego, którym wówczas był gen. broni Władysław Korczyński, należało podejmowanie decyzji w zbyt wielu kwestiach. Dotyczyły one nie tylko określonych wojsk i oddziałów mu podlegających, ale również samodzielnych batalionów i węzła łączności, specjalistycznych instytutów oraz spraw napływających z poszczególnych departamentów Ministerstwa Obrony Narodowej. Aby przeciwdziałać nadmiernej centralizacji, w 1946 r. dokonano podziału kompetencji między zastępców szefa Sztabu. Generałowi Stefanowi Mossorowi powierzono, prócz kierowania oddziałem operacyjnym i historycznym, nadzór nad WINW i Wojskowym Instytutem Geograficznym. Było to jednak pozorne przekazanie obowiązków, bowiem gen. S. Mossor w 1947 r. dowodził akcją „Wisła” i wszystkie decyzje znów podejmował szef Sztabu Generalnego⁹.

Na czele WINW stał szef, któremu podlegały cztery wydziały: Naukowy, Techniczny, Administracyjny i Odbudowy Dorobku Kultury Wojskowej (por. rys. 3). Kolejno kierowali nim ppłk Ignacy Płazewski, płk Stanisław Okęcki i płk dypl. Edmund Ginalski. Skład osobowy WINW liczył 67 oficerów, 54 podoficerów, 33 szeregowych i 6 osób cywilnych zatrudnionych na kontraktach¹⁰. Według statutu zadaniem Instytutu było rozpowszechnianie w wojsku prac naukowych,

⁷ Ibidem, s. 48.

⁸ Ibidem. 20 lipca 1945 r. utworzono Biuro Historyczne przy Głównym Zarządzie Polityczno-Wychowawczym Wojska Polskiego, a 5 sierpnia tego roku Oddział Historyczny przy Sztabie Generalnym WP i Muzeum Wojska. 9 sierpnia 1957 r. scalono służby historyczne w Biuro Historyczne Wojska Polskiego, podporządkowane GZP WP.

⁹ K. Frontczak, op.cit., s. 438.

¹⁰ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Organizacja WINW*, k. 2.

oświatowych i podręczników fachowych; czuwanie nad poprawnością słownictwa wojskowego we wszelkiego rodzaju wydawnictwach oraz prowadzenie całości pracy wydawniczej w Wojsku Polskim. Do szczególnych zadań należało fachowe kierowanie akcją wydawniczą w WP, samodzielne wydawanie czasopism oraz techniczna praca nad czasopismami wydawanymi przez Wydział Studiów Sztabu Generalnego, poszczególne dowództwa broni, szefostwa służb. Kolejnym zadaniem WINW było ułatwianie pracy twórczej pisarzom wojskowym i wyszukiwanie nowych autorów, prowadzenie Głównej Księgarni Wojskowej i jej filii, prowadzenie Drukarni Wojskowej z oddziałami¹¹. W zakresie pracy i gospodarki budżetowej Instytut podlegał bezpośrednio szefowi Sztabu Generalnego, a pod względem dyscypliny i zaopatrzenia oraz ochrony bezpieczeństwa – właściwemu dowódcy okręgu wojskowego¹².

Wydział Naukowy utrzymywał kontakty z Wydziałem Studiów Sztabu Generalnego, dowództwami i szefostwami służb; z autorami, których prace opracowywano edytorsko; z Towarzystwem Wiedzy Wojskowej i Studium literatury i prasy zagranicznej; przygotowywał materiały do druku; poszukiwał także nowych autorów¹³. Dział wydawnictw odpowiadał za wydawanie wszystkich wydawnictw nieopracowanych przez Sekcję Naukową Działu Ogólnego (broszury i czasopisma popularne). Do jego zadań należała także kalkulacja kosztów wydania i opracowania technicznego wszystkich druków przygotowywanych przez WINW¹⁴. Do obowiązków Wydziału Odbudowy Dorobku Kultury Wojskowej należeć miało zorganizowanie następujących instytucji: Centralnej Biblioteki Wojskowej, Centralnego Archiwum Wojskowego, Wojskowego Biura Historycznego, Muzeum Wojska Polskiego, Towarzystwa Wiedzy Wojskowej.

Ważne miejsce w działalności wojska zajmuje szkolenie i wychowanie żołnierzy. Służy ono utrzymaniu wysokiej gotowości bojowej, przygotowaniu do wykonania zadań „(...) na zewnętrznym i wewnętrznym froncie działań”¹⁵. Demobilizacja i budowanie pokojowej

¹¹ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Statut WINW z dn. 31 X 1945 r.*, k. 5.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, k. 7.

¹⁴ Ibidem, k. 8.

¹⁵ L. Grot, T. Konecki, E. Nalepa, op.cit., s. 151; por. S. Rutkowski, *Powstanie i roz-*

struktury polskich sił zbrojnych po zakończeniu II wojny światowej przypadły na lata 1945–1948. Najważniejszym zagadnieniem było wówczas wprowadzenie jednolitego, systematycznego szkolenia. Na mocy rozkazu marszałka Michała Żymierskiego z dn. 16 listopada 1945 r. „O zadaniach wyszkolenia bojowego i wychowania politycznego Wojska Polskiego na rok 1945–1946” wszystkie jednostki i instytucje wojskowe miały od 1 grudnia 1945 r. rozpocząć systematyczne szkolenie oparte na doświadczeniach Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego z lat II wojny światowej. Pod określeniem „szkolenie” kryły się nie tylko ćwiczenia bojowe i taktyczno-operacyjne, ale również ćwiczenia instrukcyjno-metodyczne i polityczne, odczyty, wykłady dla żołnierzy, podoficerów i oficerów. Miała temu służyć odpowiednio przygotowana w garnizonach i oddziałach baza szkoleniowa. Autorzy monografii „Pokojowe dzieje Wojska Polskiego” zwracają uwagę, że dużą przeszkodą w procesie szkolenia był brak ustalonej terminologii wojskowej. Panowała duża dowolność słownictwa spowodowana wprowadzaniem nowego sprzętu, trudnościami w przyswajaniu niektórych określeń w języku rosyjskim, wprowadzaniem nowych pojęć taktycznych. Zadanie czuwania nad poprawnością terminologii, mieszczące się w ramach wojskowej działalności wydawniczej, przypadło Wojskowemu Instytutowi Naukowo-Wydawniczemu.

W strukturze WINW znajdowała się Główna Księgarnia Wojskowa, rozpowszechniająca wydawnictwa Instytutu. Druk swoich wydawnictw Instytut powierzał Drukarni WINW, która zajmowała się także dostawą druków, formularzy, blankietów dla wojska. Były to przedsiębiorstwa handlowe, samodzielne i samowystarczalne. Pracowały według norm i zasad obowiązujących w polskich księgarniach i drukarniach; stosowały się do umów zbiorowych zatwierdzonych przez władze państwowe¹⁶.

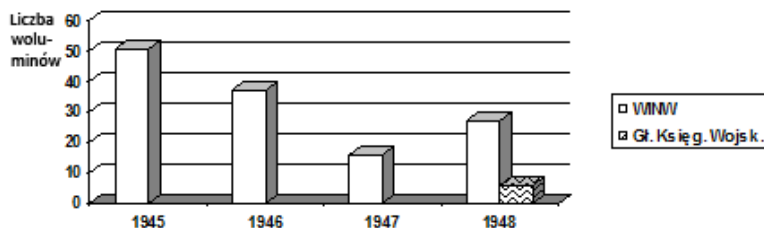
Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy miał wyłączne prawo wydawania regulaminów i podręczników do szkolenia wojskowego. Jak podają L. Grot, T. Konecki, E. Nalepa w 1945 r. jego nakładem uka-

wój szkół oficerskich ludowego Wojska Polskiego [w:] *Z zagadnień wychowania wojskowego*, Warszawa 1965, s. 139–172.

¹⁶ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Statut WINW z dn. 31 X 1945 r.*, k. 11.

zało się 13 regulaminów, w tym regulaminy walki piechoty, artylerii, służby polowej i inne; 56 instrukcji i wydawnictw książkowych, np. instrukcje saperskie, łączności, chemiczne, lotnicze i inne. Za cenne osiągnięcie wydawnicze w zakresie pomocy szkoleniowych uważają opracowanie i wydanie „Tymczasowego regulaminu walki broni połączonych” (cz. 1 – 1947, cz. 2 – 1948), pierwszego po II wojnie światowej regulaminu obejmującego ogólne zasady walki, dowodzenia i działań zaczepnych na szczeblu taktycznym i operacyjnym¹⁷.

Analizując działalność WINW w Łodzi, w oparciu o „Przewodnik Bibliograficzny”, katalogi biblioteczne, wydawnicze i księgarskie, zarejestrowałam 132 woluminy wydane przez Instytut oraz 6 publikacji Głównej Księgarni Wojskowej wymienionych w załączonej bibliografii. Z pewnością nie są to wszystkie druki. Część z nich przeznaczona do użytku wewnętrznego (służbowego) nie podlegała rejestracji, część uległa rozproszeniu. W kolejnych latach wielkość produkcji przedstawiała się następująco: w 1945 r. – 51 woluminów, 1946 – 37 woluminów, 1947 – 16 woluminów, 1948 – 33 woluminów (rys. 1).

Rys. 1. Produkcja WINW i Głównej Księgarni Wojskowej 1945–1948. Oprac. własne

Nakładem Instytutu prócz regulaminów (wyciągów z regulaminów) i instrukcji ukazywały się kodeksy – np. „Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego” (1945), statuty – np. „Statut Koleżeńskich Sądów Szeregowych Wojska Polskiego” (1945), zbiory przepisów – np. „Przepisy o obronie przeciwgazowej” (1945), „Tymczasowe przepisy o Archiwum Wojskowym” (1945). Ważną część dorobku WINW stanowiły podręczniki – np. „Terenoznawstwo” opracowane przez Kazimierza Engwerta i Franciszka Nowickiego, które w 1946 r. miało

¹⁷ Por. L. Grot, T. Konecki, E. Nalepa, op.cit., s. 157, 158.

drugie wydanie, słowniki – np. „Krótki niemiecko-polski słownik wojskowy” (1945). Wśród publikacji wydawano także przekłady z języka rosyjskiego. W zestawionej bibliografii można wskazać 9, które ukazały się w latach 1945–1947. Były wśród nich podręczniki m.in. P.P. Večnyj „Szkolenie sztabów” (1945), D. Bielów „Łączność telefoniczna i radiowa» (1946), J. Nigof i L. Jonow „Zbiór zadań z nawigacji powietrznej” (1947), V.J. Nikulin „Strzelanie z czołga” (1947) czy opracowany na podstawie książki N.M. Zamâtina opis bitwy pod Stalingradem (1947).

Nakłady wydawnictw WINW wahały się od 10 do 30 tys. egzemplarzy, np. „Instrukcję saperską dla piechoty” wydano w 10 tys. egzemplarzy, „Regulamin musztry piechoty” – 30 tys. Szef Sztabu Generalnego w piśmie z dn. 5 kwietnia 1946 r. skierowanym do dyrektora Instytutu zwracał uwagę, że nakłady druków są za wysokie i kilkakrotnie przekraczają potrzeby wojska. W odpowiedzi zaznaczono, że liczba wydawnictw znajdujących się na składzie nie przekracza przewidzianej rezerwy i zostanie sprzedana przez Główną Księgarnię Wojskową¹⁸.

Generał S. Mossor, zastępca szefa Sztabu Generalnego, po zapoznaniu się ze sprawozdaniem z działalności Instytutu w maju 1946 r. obliczył, że w tym miesiącu opracowano stylistycznie 5 publikacji, zaś pod względem formy, treści i stylu następne 5. W maju tegoż roku przygotowano więc 10 publikacji, tygodniowo zespół WINW opracowywał 2,5 książki. Według gen. S. Mossora była to dobra wydajność pracy zatrudnionych osób, z których każda mogła rocznie przejrzeć 120 prac. Ponieważ plan wydawniczy przewidywał 28 woluminów, jego zdaniem należało zaangażować drugiego referenta, by nie hamować prac redakcyjnych. W maju 1946 r. wydano 15 woluminów. Gdyby taka wydajność utrzymywała się co miesiąc, rocznie dałoby to 180 woluminów. Tymczasem na 1946 r. zaplanowano wydanie 287 woluminów, czyli miesięcznie powinny ukazywać się 24 prace. Generał S. Mossor postawił pytanie, dlaczego co miesiąc ukazuje się mniej pozycji niż wskazuje prosty rachunek arytmetyczny? Jego zdaniem nie można było obarczać winą drukarni wojskowych, które przede wszystkim wykonują

¹⁸ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Pismo Szefa Sztabu Generalnego do dyrektora WINW z dn. 5 IV 1946 r. dot. sprawozdania z rocznej działalności Instytutu*, k. 30.

zlecenia instytucji wojskowych. Nie brakowało również materiałów do publikacji. Jednak część nadesłanych tekstów wciąż leżała w WINW, większość od lutego – kwietnia 1946 r., zaś „Instrukcja podkuwania koni w wojsku” nie mogła się doczekać publikacji od 13 października 1945 r. I równocześnie Generał dawał odpowiedź na swoje pytanie, stwierdzając, że obsada personalna Sekcji Wydawnictw Książkowych wymaga zwiększenia. Jej pracownik, kpt. Misztal nie mógł sam przygotować do druku wszystkich prac. Generał Mossor zauważył, że Sekcja Kreślarska wykonywała zbyt mało rysunków, według jego obliczeń zaledwie 2 dziennie¹⁹.

W przeciwieństwie do gen. S. Mossora, który uważał, że nie brakuje materiałów do publikacji, gen. W. Korczyca był odmiennego zdania. 24 kwietnia 1946 r. skierował pismo do II i III wiceministra obrony narodowej, generałów K. Świerczewskiego i P. Jaroszewicza oraz głównego inspektora broni pancernej gen. Mostowienko, w którym zwracał uwagę, że departamenty nie przygotowują w terminie i nie przesyłają do WINW instrukcji i regulaminów ujętych w planie wydawniczym na bieżący rok. Na przykład Instytut nie otrzymał z Departamentu Uzbrojenia „Instrukcji o utrzymaniu i konserwacji sprzętu uzbrojenia piechoty”. Departament Łączności z 25 zgłoszonych publikacji złożył w II kwartale 1946 r. dwie instrukcje, Departament Służby Zdrowia na 13 pozycji przygotował również dwie²⁰.

O wykonaniu planu wydawniczego decydowała sytuacja finansowa Instytutu, który od 1946 r. był finansowany z budżetu Ministerstwa Obrony Narodowej²¹. Od początku jego działalności problemem była tzw. płynność finansowa. Pierwszy szef WINW ppłk Ignacy Płazewski pisał do gen. Korczyca, że departamenty i dowództwa nie płacą rachunków za zakupione regulaminy i druki. Zaległości wynosiły wówczas 1 337 277,20 zł²². Kierujący od 1946 r. WINW płk Stanisław Okęcki

¹⁹ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Uwagi zastępcy Szefa Sztabu Gen. gen. bryg. Mossora do sprawozdania WINW z 2 V 1946 r.*, k. 32, 33.

²⁰ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Pismo gen. Korczyca z 24 IV 1946 r. do II i III Wiceministra Obrony Narodowej, Głównego Inspektora Broni Pancernej gen. Mostowienko*, k. 45–46.

²¹ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, k. 37.

²² *Ibidem*, k. 26.

skierował w październiku tego roku pisma do III wiceministra obrony narodowej gen. bryg. Jaroszewicza (18 X 1946 r.) i do szefa Oddziału VII Sztabu Generalnego gen. bryg. Daszkiewicza (17 X 1946 r.), w których podnosił kwestię zmniejszenia budżetu na 1947 r. z 81 646 859 zł do 44 440 000 zł, co nie pozwalało na wykonanie całego planu. Zwracał uwagę, że po konsultacjach z jednostkami i instytucjami wojskowymi konieczne będzie wykreślenie z niego wielu pozycji²³.

Na szybkość i wielkość produkcji WINW miała wpływ także procedura wydawania publikacji. W zarządzeniu nr 67 z dn. 26 lipca 1945 r. naczelny dowódca Wojska Polskiego rozkazał podzielić wydawnictwa na regulaminy i instrukcje, podręczniki wojskowe i skrypty szkolne. Wszystkie regulaminy, instrukcje i podręczniki dla Wojska Polskiego Instytut wydawał w imieniu Naczelnego Dowództwa lub Ministerstwa Obrony Narodowej. Regulaminy zatwierdzał szef Sztabu Generalnego, wydanie instrukcji i regulaminów **aprobowali dowódcy poszczególnych broni i służb**, a także, w zależności od kompetencji, szefowie departamentów. W procesie wydawniczym kierowano się następującą procedurą. Tekst publikacji po opracowaniu w odpowiednim oddziale, departamencie, dowództwie kierowano do Instytutu. Tam go redagowano, dbając o ujednolicenie słownictwa wojskowego, oceniano pod względem merytorycznym. Po przygotowaniu technicznym do druku pracę przedstawiano do ostatecznego zatwierdzenia i wydania rozkazów o wprowadzeniu jej do użytku Wojska Polskiego. Ustalano również wysokość nakładu, o którym decydował szef Sztabu Generalnego WP lub w jego imieniu szef WINW. Koszt wydania pokrywał Instytut z własnego budżetu. Po przeprowadzeniu kalkulacji w Instytucie ustalano cenę jednego egzemplarza. Na każdy z nich obowiązywały 3 ceny:

1) wojskowa – pełna cena kosztów plus 10% za administrację, po odliczeniu części nakładu dla potrzeb wolnej sprzedaży w księgarni. Była to cena za egzemplarz służbowy dla oddziałów i jednostek;

2) księgarska – cena za jaką wydawnictwo było sprzedawane w księgarni, skalkulowana według zasad stosowanych przez stowarzyszenie księgarzy i wydawców;

3) służbowa (ulgowa) – cena księgarska z 25% rabatem dla ofice-

²³ Ibidem, k. 40, 41.

rów i podoficerów kupujących na własny użytek w Składnicy Regulaminów WINW na pisemne zapotrzebowanie jednostek, w których służyli²⁴. Zgodnie z zarządzeniem nr 68 z 26 lipca 1945 r. obowiązywał następujący podział wydawnictw Instytutu: 75% nakładu rozdzielał właściwy departament lub dowództwo między formacje wojskowe, 25% rozdzielał WINW. Ze swojej puli 5% zgodnie ze stałym rozdzelnikiem przysyłał instytucjom, sztabom centralnym, dowództwom okręgów wojskowych, 15% otrzymywała do sprzedaży Główna Księgarnia Wojskowa, 5% nakładu stanowił zapas magazynowany w składnicy WINW²⁵.

Drukarnia Wojskowa Instytutu Naukowo-Wydawniczego

Już w dniu wyzwolenia Łodzi spod okupacji niemieckiej, 19 stycznia 1945 r., rozpoczęto organizację drukarni pracujących na potrzeby wojska i władz miasta. Na jednym z pięter wzniesionego na początku XX w. budynku przy ul. Gdańskiej 130, gdzie przed wybuchem II wojny światowej mieściła się drukarnia „Kompas”, miała siedzibę jednostka drukarska Armii Czerwonej nr 15331 Ł z mjr. Sadowskim. Po wydaniu 21 stycznia 1945 r. gazety frontowej „Na Bojowym Postu” ruszyła na zachód. Zakład pełnił następnie funkcję frontowej jednostki wojskowej, a potem został przejęty przez Wojsko Polskie. Drukarnię przejął w 1945 r. dla WINW kpt. Zygmunt Pokrzywiński, a jej kierownictwo powierzono por. Aleksandrowi Szydlowskiemu. Zatrudniono wówczas pierwszych pracowników: Jana Marcinkowskiego, Stefana Kryjana i Leona Szychowskiego. W skład jej wyposażenia, częściowo zdewastowanego, wchodziły: niewielka zecernia ręczna, linotyp starego typu, 2 maszyny płaskie, 5 maszyn dociskowych, 2 krajarki papieru, maszyna do szycia książek, aparat do bigowania i nożyce do cięcia tektury²⁶. Wkrótce po uruchomieniu drukarni zaczęły ukazywać się regulaminy i czasopisma wojskowe, m.in. „Walka piechoty”, „Prze-

²⁴ CAV, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.907, *Zarządzenie nr 67 W. Pol. Naczelne Dowództwo MON z dn. 26 VII 1945 r.*, k. 17.

²⁵ CAV, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1907, *Zarządzenie nr 68 W. Pol. Naczelne Dowództwo MON z dn. 26 VII 1945 r.*, k. 22.

²⁶ 25 lat wojskowej poligrafii w Łodzi 1945–1970, Łódź 1970, s. 74; 20 lat Wojskowej Drukarni w Łodzi, „Poligrafika” 1964, nr 8, s. 173.

głąd Artyleryjski”, „Przegląd Saperski”. W lipcu 1945 r. wydrukowano podręcznik „Czołgi” o objętości 18,25 arkusza drukarskiego ze składu ręcznego²⁷.

Potrzeby wydawnictwa wojskowego wymagały rozbudowania bazy poligraficznej. Dla drukarni WINW zaadaptowano cały budynek przy ul. Gdańskiej 130. Maszyny, stanowiące wyposażenie niemieckich drukarni, przywożono do Łodzi z Ziemi Odzyskanych. Trudności sprawiał montaż urządzeń, bowiem brakowało specjalistów w zakresie maszyn poligraficznych. Moc produkcyjna zakładu szybko rosła, w 1946 r. pracowało w nim 210 osób. Park maszynowy liczył 14 maszyn płaskich, 7 dociskowych, 6 linotypów, 5 gilotyn, 3 falcerki, 5 maszyn do szycia drutem. W chemigrafii znajdowały się 3 aparaty do zdjęć reprodukcyjnych, 3 trawiarki, 2 wirówki, 2 kopiarki. Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy posiadał także zakłady graficzne we Wrocławiu i Jeleniej Górze oraz litografię i drukarnię offsetową w Mirsku²⁸.

Od 1945 r. działały w Łodzi należące do Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP drukarnia przy ul. Piotrkowskiej 104 i mała litografia przy ul. Głównej 4, kierowane przez por. Władysława Bortnowskiego. Drukowano w nich publikacje służące szkoleniu politycznemu żołnierzy, materiały informacyjne dla ludności cywilnej, m.in. obwieszczenie pełnomocnika rządu o objęciu władzy w mieście i na terenach podmiejskich, wydrukowane 21 I 1945 r., oraz plakaty, m.in. „Na Berlin!”, „Na Zachód”, „Gdańsk Nasz”²⁹.

Zgodnie z zarządzeniem szefa Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP nr 2 z dn. 27 listopada 1948 r. przeprowadzono reorganizację wszystkich drukarni wojskowych w Łodzi i na Ziemiach Zachodnich oraz związanych z nimi składnic, magazynów i księgarni wojskowych. Do zakładów WINW włączono, wraz z załogą i sprzętem, drukarnię Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego WP i powołano Wojskową Drukarnię w Łodzi, którą do 1952 r. kierował

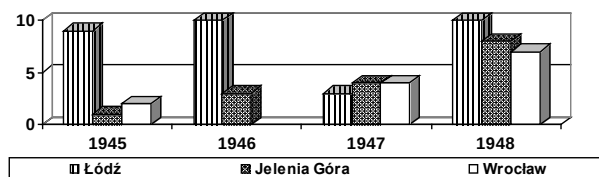
²⁷ 25 lat wojskowej poligrafii..., s. 76.

²⁸ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, k. 64; 20 lat Wojskowej Drukarni..., s. 173.

²⁹ 25 lat wojskowej poligrafii..., s. 80; 30 lat w służbie wojskowej poligrafii, „Poligrafika” 1975, nr 6, s. 238. Por. „Poligrafika” 1978, nr 10, 1980, nr 10.

A. Szydłowski. Likwidacji uległy drukarnie we Wrocławiu, Jeleniej Górze i Mirsku³⁰.

Głównym zadaniem wojskowej poligrafii było drukowanie materiałów wykorzystywanych podczas szkolenia politycznego, informujących społeczeństwo o wydarzeniach toczących się na terenach wyzwolonych spod okupacji niemieckiej, regulaminów i podręczników wojskowych.

Rys. 2. Druk publikacji WINW przez drukarnie WINW w latach 1945–1948. Oprac. własne

Według zestawienia bibliograficznego w latach 1945–1948 w Łodzi wydrukowano 32 publikacje WINW, we Wrocławiu – 13, w Jeleniej Górze – 16. Główna Księgarnia Wojskowa zleciła druk 5 pozycji łódzkiej drukarni WINW. W pozostałych przypadkach nie udało się ustalić miejsca druku, ale musiał to być jeden z trzech wymienionych zakładów, bowiem Instytut nie zlecał prac firmom zewnętrznym. Natomiast sam świadczył usługi drukarskie. Do łódzkich wydawców współpracujących z lokalną drukarnią WINW należały m.in.: wydawnictwo Mariana Gintera, dla którego przygotowano katalog wydawnictw na 1947 r.; wydawnictwo „Poligrafika” W.A. Krauzego, Uniwersytet Łódzki i Bratnia Pomoc Studentów UŁ, Naukowo-Badawczy Instytut Włókiennictwa, Centralny Zarząd Przemysłu Włókienniczego, Księgarnia Wydawnicza Jerzego Zielińskiego, Wydawnictwo H. Zawilskiej, Koło Księży Prefektów.

³⁰ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, k. 60; *Księga pamiątkowa 50-lecia Związku Zawodowego Pracowników Poligrafii okręgu łódzkiego 1907–1957*, pod red. M. Wieromiej, Łódź [1957 ?], s. 233, 235; *25 lat wojskowej poligrafii...*, s. 82.

Główna Księgarnia Wojskowa

W strukturach WINW znajdowała się również Główna Księgarnia Wojskowa, mieszcząca się w Łodzi w lokalu dawnej księgarni Szarloty Seipelt przy ul. Piotrkowskiej 47, którą prowadzili Jan Rogoziński³¹ i por. Stefan Spengel³². Księgarnia miała filię w Lublinie przy ul. Krakowskie Przedmieście 8 oraz składy w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Bydgoszczy, Gdyni i Katowicach. Zatrudnionych w niej było 14 osób, w tym 7 pracowników fachowych³³.

Do zadań Głównej Księgarni Wojskowej należała dystrybucja literatury wojskowej na terenie całego kraju, zaopatrywanie bibliotek wojskowych w książki wojskowe, naukowe i beletrystyczne. Zgodnie ze statutem WINW była samodzielnym przedsiębiorstwem handlowym, działającym zgodnie z zasadami handlu księgarskiego. W tym samym dokumencie podkreślano, że książka wojskowa musi być tania i zysk należy kalkulować w sposób umiarkowany. Drugim kanałem dystrybucji były odpowiednie dowództwa oddziałów i zakładów Wojska Polskiego³⁴. Księgarnia prowadziła także działalność wydawniczą.

³¹ F. Pieczętkowski, Rogoziński Jan [w:] *Słownik pracowników książki polskiej*, pod red. I. Treichel, Warszawa – Łódź 1972, s. 760; T. Męczyński, *Lata z książką*, Łódź 1962, s. 108, 115, 118; S. Szpinger, *Na szerokiej drodze*, Łódź 1974, s. 230. Jan Rogoziński (1903–1965) był znanym i zasłużonym łódzkim księgarzem. W 1922 r. rozpoczął praktykę w księgarni Ludwika Fiszer i tam pracował. Po nabyciu firmy przez Szarlotę Seipelt w 1932 r. był dalej jej pracownikiem. W 1939 r. objął kierownictwo działu hurtowego. W czasie II wojny światowej pozostał w księgarni, która otrzymała zarządcę komisarzycznego. Wraz z grupą księgarzy uratował przez zniszczeniem wiele polskich książek. Wbrew zakazowi sprzedawał Polakom niemieckie książki naukowe. We wrześniu 1944 r. został wywieziony na roboty do Niemiec. Wrócił do Łodzi 19.01.1945 r. i następnego dnia otworzył dawną księgarnię S. Seipelt, którą przejął WINW. Po zakończeniu pracy w Głównej Księgarni Wojskowej, w latach 1947–1948 prowadził własną księgarnię i antykwariat. Od 1948 r. do śmierci kierował księgarniami Domu Książki. Był działaczem Związku Księgarzy Polskich, zarówno Koła Łódzkiego, jak i Zarządu Głównego.

³² Archiwum Akt Nowych (AAN), Związek Księgarzy Polskich (ZKP), sygn. 33, *Kwestionariusze rejestracyjne dla firm księgarskich*, s. 150. Stefan Spengel (ur. 19.06.1909, Stanisławów ?) miał wykształcenie średnie. Przed wybuchem II wojny światowej był okręgowym bibliotekarzem na okręg Stanisławów Towarzystwa Szkół Ludowych.

³³ AAN, ZKP, sygn. 33, *Kwestionariusze rejestracyjne dla firm księgarskich*, s. 150.

³⁴ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1906, *Statut WINW z dn. 31 X 1945 r.*, k. 9, 10–11.

Przygotowała serię „Biblioteka Sportowa”, w której ukazały się podręczniki poświęcone różnym dyscyplinom sportowym, przeznaczone dla nauczycieli i instruktorów. Jej numeracja wskazuje, że liczyła ona co najmniej 13 woluminów. Tom 6 serii, który ukazał się w 1947 r., został wydany przez Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy. Można przyjąć, że w 1948 r. edycję kolejnych części (7–13) przejęła Główna Księgarnia Wojskowa (rys. 1). W załączonej bibliografii zarejestrowano 6 tytułów przygotowanych przez nią, 4 należały do serii „Biblioteka Sportowa”, jedna publikacja została poświęcona XIV igrzyskom olimpijskim w Londynie, jedna była podręcznikiem dla autorów i wydawców.

Na mocy wspomnianego zarządzenia nr 2 szefa Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego, Główna Księgarnia Wojskowa została włączona do struktur „Domu Książki”. Zlikwidowano także składnicę regulaminów wojskowych mieszczącą się przy ul. Przejazd 61.

Zakończenie działalności WINW w Łodzi

Po powołaniu w 1947 r. wydawnictwa Ministerstwa Obrony Narodowej „Prasa Wojskowa”, kierowanego przez Adama Bromberga, nastąpiła centralizacja wojskowych instytucji wydawniczych. Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy został najpierw podporządkowany w 1949 r. Głównemu Zarządowi Polityczno-Wychowawczemu WP. W tym samym roku połączono WINW z wydawnictwem „Prasa Wojskowa”³⁵. Oficyna MON nie tylko prowadziła dział publikacji fachowo-wojskowych, ale również realizowała program wydawniczy skierowany do szerokich kręgów czytelniczych. Miała w swoim repertuarze beletrystykę, także dla dzieci i młodzieży, oraz literaturę społeczno-polityczną³⁶.

³⁵ CAW, Szt. Gen. WP, sygn. IV.501.1/A.1910, *Zarządzenie 0300/III*, k. 29; A. Bromberg, *Książki i wydawcy*, Warszawa 1958, s. 153–154.

³⁶ Wydawnictwo MON działa nieprzerwanie od 1947 r. W 1990 r., nawiązując do tradycji międzywojnia, zmieniło nazwę na Wydawnictwo Bellona. Oficyna przyjmowała różne formy organizacyjne, obecnie występuje pod nazwą Bellona SA.

Spis publikacji Wojskowego Instytutu Naukowo Wydawniczego
i Głównej Księgarni Wojskowej w Łodzi za lata 1945–1948

Opisy oznaczone „*” przejęto z „Katalogu Głównej Księgarni Wojskowej” (1945), Spis wydawnictw: regulaminów, instrukcji, podręczników i czasopism wojskowych na dzień 1 sierpnia 1945 r. Jeśli w nawiasie nie podano inaczej, to publikację wydrukowano w drukarni WINW w Łodzi

1945

1. **Czołgi: podręcznik mechanika – kierowcy III-ej klasy*, oprac. J. Fa-szyński, K. Więclawski, F. Bilecki, 1945, VIII, 291 s.
2. **14,5 [Czternaście pięć] mm rusznice przeciwpancerne wzór 1941 r. systemu Simonowa i Diehtiarewa: opis i pielęgnacja*, 1945, 40 s.
3. **Dokumenty osobiste szeregowych i oficerów armii niemieckiej*, 1945, 20 s., il.
4. *Drużyna strzelecka w walce: (wyciąg z Regulaminu walki piechoty cz. 1)*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 55, [1] s., rys., 15 cm
5. *Drużyna strzelecka w walce: (wyciąg z Regulaminu walki piechoty cz. 1)*, Naczelne Dowództwo W.P., wyd. 2 popr., 1945, 67 s., rys., 15 cm
6. *Instrukcja o ostrym strzelaniu małokalibrowej artylerii przeciwlotniczej 1944 r.*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 52, [4] s., schem., 15 cm
7. *Instrukcja o pielęgnacji konia wojskowego*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 127, [1] s., 16 cm
8. *Instrukcja o użyciu oddziałów (pododdziałów) przeciwlotniczych ka-rabinów maszynowych w walce*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 96, [3] s., schem., 15 cm
9. *Instrukcja saperska dla piechoty*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 308, [3] s., rys., 15 cm
10. *Instrukcja służby weterynaryjnej*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 170, [2] s., 21 cm
11. *Instrukcja wyposażenia weterynaryjnego: tabele należności i zestawy*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945 (Jelenia Góra : Druk. WINW), 54, [2] s., 15 cm
12. *Kodeks Wojskowego Postępowania Karnego*, [przedm. Marian Muszkat, Henryk Zapolski-Downar], 1945 (Wrocław : Druk. WINW), XXXII, [1], 3-133, [3] s., err., 14 cm
13. **Krótką instrukcją o konserwacji sprzętu artyleryjskiego*, 1945, 12 s.

14. **Krótki informator o radzieckim, angielskim, amerykańskim i niemieckim sprzęcie pancernym i samochodowym*, 1945, 44 s., rys.
15. *Krótki niemiecko-polski słownik wojskowy*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945 (Łódź : Druk. Wojskowa nr 2), 56 s., 15 cm
16. **Krótki opis granatów ręcznych*, 1945, 59 s., il., 15 cm
17. *Krótki podręcznik topografii wojskowej*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945 (Łódź : Druk. Wojskowa nr 2), 160 s., 15 cm
18. *Krótkie wiadomości z teorii strzelania*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945 (Łódź : Druk. Wojskowa nr 2), 54, [2] s., 15 cm
19. **Kurs wyszkolenia lotniczego szkół lotniczych Wojska Polskiego: samolot UT-2*, 1945, 220 s.
20. Litwin Józef, *Pseudonim wojskowy*, 1945, 8 s., 21 cm
21. Odlewany Marian, *Słownik artyleryjski*. Cz. 1, *Rosyjsko-polski*, 1945, 116 s., 14 cm
22. **Podręcznik karabinowego i obsługi ciężkiego karabinu maszynowego*, 1945, 144 s., il.
23. *Podręcznik oficera ogniowego baterii*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 131 s., il., szkic., tab.
24. *Polowy przewodnik oficera sapera*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 226, [4] s., il., schem., 15 cm
25. **Polowy przewodnik saperski dla dowódców jednostek taktycznych*, 1945, 44 s.
26. **Przepisy o obronie przeciwgazowej*, 1945, 54 s.
27. *Przewodnik oficera sapera: polowe zaopatrywanie w wodę*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 222 s., rys., schem., 15 cm
28. **Regulamin musztry piechoty*, wyd. 2, 1945, 96 s., 15 cm
29. **Regulamin służby polowej artylerii: Działaczyny*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 136 s., [7] k. tabl.
30. **Regulamin służby polowej artylerii: rozpoznanie i łączność w baterii i dywizjonie*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 136 s., il., 11 cm
31. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 1, *Podstawowe powinności i prawa żołnierza*. Cz. 2, *Skład osobowy siły zbrojnej i przepisy o zależności*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 60 s., 15 cm
32. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 3, *Oddawanie honorów*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 23, [1] s., 14 cm

33. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 3, *Oddawanie honorów*, Naczelne Dowództwo W.P., wyd. 2, 1945, 23, [1] s., 14 cm
34. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 4, *Wojskowe przepisy dyscyplinarne*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 44, [4] s., 15 cm
35. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 4, *Wojskowe przepisy dyscyplinarne*, Naczelne Dowództwo W.P., wyd. 2, 1945, 44, [4] s., 15 cm
36. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 5, *Porządek koszarowy i tok służby w formacjach*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, X, 96, [8] s., 15 cm
37. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 7, *Służba wartownicza*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 72, [8] s., 15 cm
38. *Regulamin służby wewnętrznej*. Cz. 7, *Służba wartownicza*, Naczelne Dowództwo W.P., wyd. 2, 1945, 72, [8] s., 15 cm
39. **Regulamin wojsk pancernych i zmotoryzowanych*. Cz. 1, *Walka (pojedynczy czołg, pluton, kompania czołgów)*, 1945, 232 s., rys.
40. **Regulamin wojsk pancernych i zmotoryzowanych*. Cz. 2, *Walka (batalion, pułk, brygada)*, 1945, 220 s.
41. **7,62 mm [Siedem sześćdziesiąt dwa] karabin maszynowy wzór 189/30, karabinek wzór 1938 i 1944*, 1945, 24 s., [1] k. tabl.
42. **7,62 [Siedem sześćdziesiąt dwa] mm pistolet maszynowy wzór 1941*, 1945, 16 s.
43. **7,62 [Siedem sześćdziesiąt dwa] mm pistolet maszynowy wzór 1943: opis i pielęgnacja*, 1945, 32 s.
44. **Spis wydawnictw: regulaminów, instrukcji, podręczników i czasopism wojskowych na dzień 1 sierpnia 1945 r.*, Wojskowy Instytut Wydawniczy, 1945
45. *Statut Koleżeńskich Sądów Szeregowych Wojska Polskiego*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1945 (Wrocław : Gł. Druk. Wojskowa), 15 s., 15 cm
46. *Statut oficerskich sądów honorowych Wojska Polskiego*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1945 (Wrocław : Gł. Druk. Wojskowa), 32 s., 14 cm
47. **Terenzonawstwo: skrót wiadomości o topografii dla szkół oficerskich*, 1945, 23 s.
48. *Tymczasowe przepisy o Archiwum Wojskowym*, 1945 (Łódź : Druk. Wojskowa nr 2), 24 s., 21 cm

49. Wiecznyj P.P., *Szkolenie sztabów: metodyka ćwiczeń sztabów dywizji, pułku i batalionu*, tł. z ros. Józef Bochenek, 1945, 129, [1] s., il., 21 cm
50. *Wskazówki dla sprawdzającego polowe linie kablowe*, Naczelne Dowództwo W.P., 1945, 29, [1] s., 15 cm
51. *Zarys instrukcji strzelania artylerii*, wyd. 2 uzupeł., 1945 (Łódź : Druk. Wojsk. nr 2), 83 s., 14 cm

1946

52. *Bielow Dymitr, *Łączność telefoniczna i radiowa : podręcznik*. Cz. 1: *Wiadomości podstawowe i łączność telefoniczna*, 1946, VI, 192 s., ilustr., schem., tabl.
53. *Ciężki karabin maszynowy C.K.M. Syst. Maksim wz. 1910*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 135, [3] s., [2] s. tabl., rys., schem., 14 cm
54. *Co powinien wiedzieć żołnierz o obronie przeciwgazowej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 51, [1] s., 15 cm
55. *Gospodarka żywnościowa w oddziałach Wojska Polskiego*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 76 s., 14 cm
56. Grabowski Jerzy, Grabowski Tadeusz, *Piłka nożna*, 1946, [3], 85, [1] s., 21 cm
57. *Instrukcja dla prac sztabu: zakres działania i obowiązki dowódcy saperów dywizji w czasie wojny*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 63, [1] s., 21 cm
58. *Instrukcja dla wojsk saperskich: drogi wojenne*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 318, [1] s., [1] k. tabl., rys., schem., 15 cm
59. *Instrukcja kwaterunkowo-budowlana: zakres działania i uprawnień*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946 (Jelenia Góra : Druk. WINW), 39, [1] s., 21 cm
60. *Instrukcja o prowadzeniu ewidencji sprzętu uzbrojenia w pododdziałach, oddziałach i wielkich jednostkach*. Cz. 1, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 46, [1] s., 21 cm
61. *Instrukcja o przygotowaniu przepraw z podręcznego materiału*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 153, [3] s., rys., schem., 15 cm
62. *Instrukcja pracy na mapach*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 24, [1] s., 15 cm
63. *Instrukcja saperska dla piechoty: prace saperskie w zimie*, Naczelne Dowództwo W.P., 1946, 138, [2] s., rys., 17 cm

64. *Instrukcja strzelecka: karabin, karabinek*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 91, [4] s., rys., schem., 15 cm
65. *Instrukcja strzelecka: program strzelań z broni piechoty*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 166, [1] s., [2] k. tabl. złoż., rys., schem., 15 cm
66. *Instrukcja strzelecka: ręczny karabin maszynowy D.P.*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 57, [3] s., rys., schem., 15 cm
67. *Instrukcja walki wręcz: (tymczasowa)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 117, [6] s., rys., 15 cm
68. *Instrukcja weterynaryjna. Cz. 1, Higiena psa w wojsku*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 104, [3] s., il., 17 cm
69. *Instrukcja weterynaryjna. Cz. 2, Choroby psów*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 55, [4] s., 17 cm
70. *Instrukcja weterynaryjna: podkuwanie koni w wojsku*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 179, [1], VI s., [1] k. tabl. złoż., rys., schem., 15 cm
71. *Instrukcja weterynaryjna: zapobieganie i zwalczanie chorób zaraźliwych u koni*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 236, [2] s., 14 cm
72. Jonow Z., *Obliczenia nawigacyjne, bombardierskie i meteorologiczne (z uwzględnieniem metod pamięciowych)*, tł. z ros. ppor. Malinowski, 1946, 24, [2] s., 21 cm
73. *Koń i dogląd nad nim*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 110 s., rys., 21 cm
74. *Krótkie wskazówki o budowie mostów wojennych*, oprac. Andriewski, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 42, [1] s., [3] k. tabl., 20 cm
75. *Metodyka głównych badań bakteriologicznych i serologicznych*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 42, [1] s., 15 cm
76. *Metodyka przeszkolenia strzelca w obronie przeciwgazowej*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 62, [1] s., il., tab., 15 cm
77. Nagielberg Edward, *Elektrotechnika dla pilotów i mechaników lotnictwa*, 1946, 136, [2], [2] s., ilustr., schem., wykr.
78. *Przewodnik oficera sapera: materiały i środki wybuchowe oraz prace minerskie*, Naczelne Dowództwo W.P., 1946, 222 s., rys., schem., 15 cm
79. *Regulamin kawalerii: szeregowy, drużyna, pluton. Cz. 1, Jazda konna i musztra*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 327, [15] s., rys., 15 cm

80. *Regulamin kawalerii: szwadron, bateria moździerzy, pułk. Cz. 2, Musztra oddziałów*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 70, [14] s., rys., 15 cm
81. **Regulamin służby wewnętrznej. Cz. 6, Służba w garnizonie*, 1946, 63, [4] s., 17 cm
82. *Strzelanie z broni strzeleckiej, rzucanie granatów i ocena odległości: wykaz ćwiczeń: (dodatek do rocznego programu wyszkolenia samodzielnego pułku czołgów i artylerii szturm)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 37, [1] s., 21 cm
83. *Terenoznawstwo*, [oprac. Kazimierz Engwert i Franciszek Nowicki], wyd. 2 popr. i uzup., 1946, 149, [3], XXVIII, [4] s., il., err., 21 cm
84. *Tymczasowe wytyczne o zaopatrzeniu wojska w sprzęt taborogospodarczy na czas pokoju*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 79, [1] s., 21 cm
85. *Wskazówki do etapowego leczenia chorób wewnętrznych podczas pokoju*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 72, [3] s., 15 cm
86. *Wyszkolenie bojowe pojedynczego strzelca: wzory ćwiczeń*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 152 s., 14 cm
87. *Wytyczne do profilaktyki, rozpoznania i leczenia chorób skórnych i wenerycznych*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Służby Zdrowia, 1946, 58, [2] s., 15 cm
88. *Zasady służby ruchu telefonicznego : (służba stacyjno-eksploatacyjna)*, [oprac. Bazyli Matkowski, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1946, 40, [1] s., 15 cm

1947

89. *Fonferko Tadeusz, Praktyczna budowa kajaka*, 1947, 19, [1] s., [4] k. tabl. złoż. luz., rys., 24 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 5)
90. *Instrukcja kierowania ogniem drużyny i plutonu strzeleckiego w walce*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947, 64, [2] s., 17 cm
91. *Instrukcja maskowania. Cz. 2, Technika maskowania*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 164, [2] s., [6] k. tabl., err., 17 cm
92. *Instrukcja saperska: materiały wybuchowe i niszczenia*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947, 350 s., [3] s., rys., schem., 17 cm

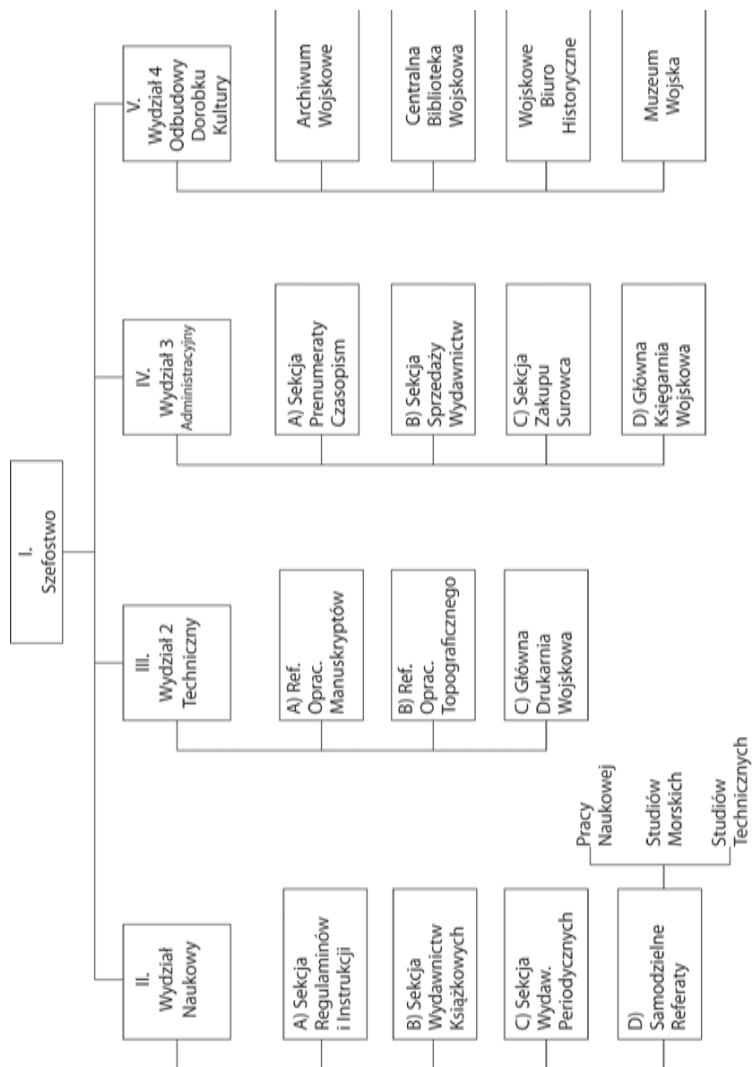
93. *Instrukcja saperska: wioślarstwo i przewożenie*. Cz.1, *Wioślarstwo na pchowce*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947, 31, [3] s., il., 17 cm
94. *Instrukcja strzelecka: ciężki karabin maszynowy „Maksim” wz. 1910*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Piechoty, 1947, 89, [3] s., 17 cm
95. Nigof J., Jonow L., *Zbiór zadań z nawigacji powietrznej*, 1947 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 86 s., 21 cm
96. Nikulin W.J., *Strzelanie z czołga*, przeł. z ros. Bochenek i M. Odlewany, 1947 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 243, [4] s., 21 cm
97. Nonas Andrzej Narcyz, *Ćwiczenia, zabawy i gry terenowe : podręcznik metodyki i systematyki: dla nauczycieli oraz instruktorów PW i PRW*, 1947 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 170, [2] s., 21 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 6)
98. Sacharewicz Henryk, *Zbiór schematów elektrotechnicznych*, 1947 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 174, [1], err., 17 cm
99. Szewczenko K.W., *Pluton czołgów w zasadniczych rodzajach walki broni połączonych*, [tł. ros., przedm. Mostowienko], rys. wyk. Zbigniew Adamczyk, [okł. proj. J.] Jackowski, 1947 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 297, [5] s. [3] k. tabl., err., 21 cm
100. Sowiński Wacław, *Rozpoznanie saperskie: podręcznik do użytku wszystkich rodzajów broni*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947, 161, [2] s., [1] k. tabl., 21 cm
101. *Terenoznawstwo*, [oprac. Kazimierz Engwert i Franciszek Nowicki], wyd. 2 popr. i uzup., 1946, 149, [7] s., XXVIII s. tabl., fot., map., rys., schem., szkic., err., 21 cm
102. *Uzupełnienie do instrukcji budowy przepraw ze sprzętu parków pontonowych NLP, DMP-4 i N-2-P-41*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947 (Wrocław : Druk. WINW), 93, [1] s., 20 cm
103. *Zakres działania i obowiązki dowódcy saperów pułku podczas wojny*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1947 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 59, [1] s., 17 cm
104. Zamiatin N.M., *Bitwa pod Stalingradem*, [oprac. Stanisław Świnarski i Ignacy Cieplak], 1947, 77, [2] s., mapy, err., 21 cm

1948

105. *Instrukcja artylerii lekkiej. Cz. 2, 122-mm haubica wzór 1938: Działoczniny*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Dowództwo Wojsk Lądowych, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 199 s., [2] k. tabl., 17 cm
106. *Instrukcja artylerii przeciwlotniczej. Cz. 1, 4-metrowy dalmierz stereoskopowy DJa: opis sprzętu*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Główny Inspektorat Artylerii, 1948, 192 s., [4] k. tabl., err., 17 cm
107. *Instrukcja broni pancernej : nauka jazdy czołgiem*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Dowództwo Wojsk Lądowych, 1948, 206 s., [3] k. tabl., err., 17 cm
108. *Instrukcja o biurowości jawnej we władzach naczelnych i okręgowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Organizacji i Planowania, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 100 s., 27 cm
109. *Instrukcja ogólna dla poligonów artylerii*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Dowództwo Wojsk Lądowych, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 41 s., 17 cm
110. *Instrukcja saperska. Cz. 3, Przeszkody naturalne i sztuczne*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Główny Inspektorat Inżynierii i Saperów, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 156 s., [1] k. tabl., err., 17 cm
111. *Instrukcja strzelecka: karabin wz. 1891/30, karabinki wz. 1938, wz. 1944 i karabin wyborowy*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Wyszkożenia Bojowego, 1948, 137 s., rys., schem., err., 17 cm
112. *Instrukcja walki wręcz: (tymczasowa)*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948, 117, [6] s., rys., 15 cm
113. Jackowski Romuald, *Książka powstaje: praktyczne wskazówki dla autorów, wydawców, redaktorów, grafików, kresłarzy i korektorów*, Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 238, [6] s., [16] k. tabl., il., 25 cm + Zał.: [14] s., [15] k. tabl., [3] k. tabl. złoż., il.
114. Jodłowski Ryszard, *Ping pong*, 3 wyd. popr., Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 29, [2] s. 17 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 13)
115. *Katalog mundurowy (tymczasowy)*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Żywnościowo-Mundurowy, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 36 s., 20 cm

116. Lubnau Edward, *Gimnastyka lekkoatlety: podręcznik dla nauczycieli i instruktorów*, Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 127 s., 21 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 10)
117. Lubnau Edward, *Koszykówka: technika i taktyka: praktyczne wskazówki dla instruktorów i nauczycieli*, [okł. proj.] J. Jackowski, Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 84, [2] s., 21 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 11)
118. *Przepisy o administracji kołmi wojskowymi*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 93 s., err., 17 cm
119. *Przepisy o badaniu lekarskim i ocenie fizycznej i psychicznej zdolności do służby wojskowej oficerów i podoficerów zawodowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Służby Zdrowia, 1948, 11, [42] s., err., 21 cm
120. *Przepisy o badaniu lekarskim i ocenie fizycznej i psychicznej zdolności do służby wojskowej poborowych, ochotników oraz podoficerów i szeregowców służby zasadniczej i rezerwy*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Służby Zdrowia, 1948, 30, [44] s., err., 20 cm
121. *Przepisy o gospodarce żywnościowej w czasie pokoju*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Żywnościowo-Mundurowy, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 128 s., err., 20 cm
122. *Przepisy o klasyfikowaniu sprzętu uzbrojenia*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Dowództwo Wojsk Lądowych, 1948, 50 s., 18 cm
123. *Przepisy o odpowiedzialności i postępowaniu w wypadku szkód mienia wojskowego*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 67 s., err., 21 cm
124. *Przepisy o pracy w składnicach mundurowo-taborowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Żywnościowo-Mundurowy, 1948, 107 s., 21 cm
125. *Przepisy o użytkowaniu motorowych pomp benzynowych Ł-6/2 i MPB-80a* / Ministerstwo Obrony Narodowej. Wydział Materiałów Pędnych i Smarów, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 48 s., [2] k. tabl., 17 cm
126. *Przepisy o wojskowej sprawozdawczości sanitarnej w czasie pokoju*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Służby Zdrowia, 1948, 33 s., 21 cm

127. *Przepisy przeciwpożarowe w wojsku*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Kwaterunkowo-Budowlany, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 83 s., [1] k. tabl., 16 cm
128. *Przewodnik dla pracowników służby zdrowia W.P. w zakresie zapobiegania i zwalczania chorób zakaźnych i zachorowań masowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 62 s., 21 cm
129. Rajewski Stanisław, *Czy potrafiysz?: zbiór ćwiczeń gimnastycznych*, Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 266 s., 15 cm (Biblioteka Sportowa ; nr 12)
130. Rajewski Stanisław, *Podręcznik balistyki*, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 149 s., err., 20 cm
131. *Regulamin służby zdrowia w czasie pokoju*. Cz. 1, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 83, [1] s., 17 cm
132. 7 [Siódmy] *spis wydawnictw Wojskowego Instytutu Naukowo-Wydawniczego i Główniej Księgarni Wojskowej: na dzień 1 lutego 1948 r.*, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy, 1948, 37, [3] s., 20 cm
133. *Tabele należności sprzętu MPS [Materiałów Pędnych i Smarów] dla jednostek wojskowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948, 8 s., err., 17 cm
134. *Terenoznawstwo*, wyd. 3, popr. i uzup. Kazimierz Engwert i Franciszek Nowicki z Wojskowego Instytutu Geograficznego, 1948 (Jelenia Góra : Zakł. Graf. WINW), 161, [1], XXVIII, [4] s., 21 cm
135. *Tymczasowa instrukcja dla obozów letnich W.P.*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 1948, 27 s., 17 cm
136. *Tymczasowa instrukcja o ewidencji nieruchomości wojskowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej. Departament Kwaterunkowo-Budowlany, 1948 (Wrocław : Zakł. Graf. WINW), 64 s., 21 cm
137. Zaleski S., Twarogowski T., *XIV Olimpiada: Londyn 1948 r.*, Główna Księgarnia Wojskowa, 1948, 70, [2] s., 21 cm

Rys. 3 Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy. Schemat organizacyjny. Źródło oprac.: własne na podstawie akt CAV, sygn. IV.501.1 /A.906, k. 2

Author starts with brief presentation of the precursor of the Military Institute of Scientific Publishing, established in Warsaw in 1920. After World War II the activities of the Institute were taken up in undestroyed Lodz and covered, among other things, the publishing of military rulebooks, textbooks and operational manuals (in large editions) and the governing of the whole of the publishing efforts in the Army under the supervision of the General Staff. The activities of the Central Military Bookstore and the Printing House which were managed by the Institute are also discussed in the paper. Author encloses a copious list of publications by the Institute and by the Bookstore.